

Ekonomiyi Yenmek

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (33)

Meydan Gazetesi

Grupo de trabajo de la Colectividad Libertaria de Mas de las Matas en plena vendimia –Teruel-. Otoño 1936.

07.04.2020

Dayanışma ekonomisi, Anarşist Ekonomi Tartışmaları yazı dizimizde daha önce ele aldığımız bir konu. Bu sayıda ise popüler bir model olarak pratik edilen dayanışma ekonomisine yönelik bir eleştiriye yer veriyoruz. Alıntıladığımız metin, ekonomiyi bir amaç olarak görmeyi reddeden anarşist bir grup olan Görünmez Komite'nin 2015'te yayımladığı "Arkadaşlarımıza" adlı kitapta bulunuyor.

Komünü zaptedilmez yapan şeyin tam da onun esasını oluşturması, onun baştan başa sarıldığı halde hiçbir zaman gasp edilemeyecek olması, önceden de Roma Hukuku'ndaki res communes'in ayırt edici özelliği idi. "Ortak şeyler" okyanus, atmosfer, tapınaklar gibi ele geçirilemeyecek şeylerdi. Birkaç litre suyu, bir kıyı şeridini ya da tapınağın taşlarını ele geçirebilirsiniz ama denizi değil, kutsal yeri değil. Res communes paradoksal biçimde şeyleştirilmeye, şeylere dönüşmeye direnirler. Kamu hukukunda, kamu hukuku dışında kalanları belirtir: Ortak kullanımda olanlar yasal kategorilere indirgenemez. Dil genellikle "komünal"dir: Kişi onun sayesinde, onun aracılığıyla kendini ifade edebilse de kimse onu kendi mülkünü yapamaz. Kişi onu sadece kullanabilir.

Son yıllarda bazı ekonomistler yeni bir "komün" teorisi geliştirmeye çalışıyorlar. "Komün"ün, pazarın değer vermekte zorlandığı ama onsuz işlemeyeceği şeyler olduğu söyleniyor: Çevre, zihinsel ve bedensel

sağlık, okyanuslar, eğitim, kültür, büyük göller vb. ama aynı zamanda dev altyapılar (otobanlar, internet, telefon ya da sağlık ağları vb.). Hem gezegenin durumundan endişelenen hem de pazarın işleyişini geliştirmeyi arzulayan bu ekonomistlere göre, bu “ortak şeyler” için sadece pazara dayanmayan yeni bir “yönetişim” biçimi icat etmek gerekiyor.

2019 Nobel Ekonomi ödülü sahibi Elinor Ostrom’un “komünü yönetmek” için sekiz ilke tanımladığı son “çok satan” kitabının adı Ortak Malların Yönetimi. Henüz oluşturulmamış olan “ortak şeylerin yönetim kadrosunda” kendilerine bir yer olduğunu anlayan Negri ve şürekası özünde tamamen liberal olan bu teoriyi benimsedi. Hatta kapitalizm tarafından üretilen her şeyin son tahlilde insanların üretken işbirliğinin sonucu olduğu şeklinde bir akıl yürütmeye, “ortak şeyler” kavramını bunları kapsayacak şekilde genişlettiler. İnsanların bunları ele geçirmesinin yolu ise pek sık görülmeyen bir “ortak şeylerin demokrasisi” olarak gösteriliyordu. Fikir yoksunu ebedi takipçileri koşup onların arkasında sıraya girdiler. Şimdi kendilerini “sağlık, barınma, göç, sosyal hizmetler, eğitim, tekstil endüstrisindeki koşullar vb.” talep ederken buldular; ele geçirilmesi gereken o kadar çok “ortak şey” var ki... Böyle giderse yakında nükleer santrallerin işçiler tarafından yönetilmesini

isteyecekler ve tabii NSA (Ulusal Güvenlik Ajansı isimli ABD istihbarat teşkilatı), çünkü internet herkese ait olmalı. Onlara göre sofistike teorisyenler “ortak şeyleri” Batı’nın sihirli şapkasından son çıkan metafizik prensip olarak görme eğiliminde. Bir “arçe” diyorlar, “bütün politik hareketi örgütleyen, kumanda eden ve hükmeden” anlamında, yeni kurumları ve yeni bir dünya hükümetini doğuracak olan yeni bir “başlangıç”. Bütün bunların kaygı verici yanı, hayal edebildikleri tek devrimin bugünkü dünyanın yönetim kademesine Proudhon ve İkinci Enternasyonal’den ilham alan insanların danışmanlık yapması. Günümüzdeki komünler “ortak şeylerin” hiçbirine erişim talebinde bulunmuyor ya da yönetimine heves etmiyor. Doğrudan doğruya ortak bir yaşam biçimi örgütleyiyorlar, yani gasp edilemeyecek olanla ortak bir ilişki geliştiriyorlar ve dünya ile başlıyorlar.

Bu “ortak şeyler” yeni nesil bürokratların eline geçti diyelim, bizi öldüren şeyler hiçbir açıdan gerçek anlamda değişmeyecek. Metropolün tüm sosyal yaşamı dev bir cesaret kırma projesi gibi çalışıyor. İçindeki herkes, varoluşlarının her yönüyle, genel emtia sistemi örgütlenmesi tarafından tutsak ediliyor. Kişi elbette o ya da bu örgütte aktivist olabilir, “arkadaş” grubuyla sokağa çıkabilir ama nihayetinde herkes kendi başınadır, kendi postunu kurtarır ve bunun

farklı olacağını düşünmek için bir neden yoktur. Fakat her hareket, her sahici deneyim, her isyan süreci, her grev, her işgal, o hayatın kendini kanıtlayan sahate kanıtında açılan bir çatlaktır; ortak bir yaşamın mümkün ve arzulanır olduğunu, değerli ve coşkulu olabileceğini kanıtlar. Bazen sanki buna inanmamızı engellemek için diğer yaşam biçimlerini, sönmüşlerinden kalan izler dahil, imha etmek üzere her şey üst üste geliyor gibi gözüküyor. Geminin dümenindeki gözü dönmüşlerin en korktuğu şey, yolcuların onlardan daha az nihilist olması. Gerçekten de bu dünyanın bütün örgütlenmesi, yani ona mutlak bağımlılığımız, olası diğer bütün yaşam biçimlerinin gündelik olarak inkarıdır.

Toplumsal cila çatlayıp soyuldukça bir güç biçimini almanın aciliyeti yüzeyin altından ama görünür biçimde yayılıyor. Meydanlar hareketi bittiğinden beri birçok şehirde grev komitelerinin ve mahalle meclislerinin ama aynı zamanda kooperatiflerin tahliyeleri durdurmak için, her şey için ve her anlamda karşılıklı yardımlaşma ağlarının ortaya çıktığını görüyoruz. Üretim, tüketim, barınma ve kredi kooperatifleri ve hatta yaşamı her yönüyle ele alan “entegre kooperatifler”. Bu çeşitlilikte, daha önceden marjinal olan bir pratikler yumağı, şimdiye kadar bunları neredeyse kendine saklayan radikal gettonun çok ötesine yayılıyor. Böylelikle daha önce olmayan

bir ciddiyet ve etkinlik kazanıyorlar ve bu pratikler kolaylaşıyor. İnsanlar para ihtiyacını beraberce karşılıyorlar, biraz kazanmak ya da onsuz yapmak için örgütleniyorlar. Yine de araç yerine amaç olarak alınırsa kooperatif bir marangozhane ya da oto tamirci, maaşlı iş kadar bezdirici olabilir. Her bir ekonomik oluşum, eğer komün onun bütünlüğünü reddetmiyorsa unutulmaya mahkumdur, zaten unutulmuştur. Yani komün, ekonomik toplulukları (komüniteleri) birbirleriyle iletişim (komünike) haline getiren, onların içinden akan ve onları taşıran şeydir; ben-merkezci eğilimlerini engelleyen bağıdır.

20. yüzyılın başında Barselona işçi hareketinin etik yapısı yürümekte olan deneyimlere bir rehber olabilir. Ona devrimci karakterini veren tek başına özgürlükçü okullar, CNT-FAI damgalı parayı basan teknisyenler, sektörel sendikalar, işçilerin kooperatifleri ya da pistoleros grupları değildi. Bütün bunları birleştiren bağıdı, bütün bu faaliyetlerin ve oluşumların arasında yeşeren ama hiç birine atfedilemeyecek olan ortak yaşamdı. Bu onun yenilmez olan temeliydi.

“Krizin” vurduğu birçok Avrupa ülkesinde toplumsal ve dayanışmaya dayalı ekonominin ve onlara eşlik eden kooperativist ve mutualist ideolojilerin ısrarla geri döndüğünü görüyoruz. Bunun “kapitalizme bir alternatif” oluşturabileceği fikri yayılıyor. Biz

bunu daha çok mücadeleye alternatif, komüne alternatif olarak görüyoruz. Sadece Dünya Bankası'nın son yirmi yılda dayanışma ekonomisini özellikle Güney Amerika'da nasıl bir politik pasifleştirme tekniği olarak kullandığına bakmak ikna edici olacaktır. “Üçüncü Dünya” ülkelerinin gelişmesine yardım projesi, 1961-1969 yıllarında ABD Savunma Bakanı olan ve Vietnam, Portakal Gazı ve Rolling Thunder bombalaması ile bilinen Robert McNamara'nın karşı isyan tasarımıdır. Bu ekonomik proje esasında ekonomik değil tamamen politiktir ve basit bir amacı vardır. ABD'nin “güvenliğini” garantilemek yani komünist isyanları yenmek için onları doğuran en büyük etken olan “aşırı yoksulluk”tan mahrum bırakmak. Yoksulluk yoksa isyan yok. Katıksız Galula. McNamara 1968'de “Cumhuriyetin güvenliği” diye yazıyordu, “sadece onun askeri gücüne değil, hatta öncelikle, burada kendi evinde olduğu kadar dünyanın her yerinde gelişmekte olan ülkelerde istikrarlı ekonomik ve politik sistemlerin yaratılmasına dayanır.” Bu açıdan bakıldığında yoksullukla savaşın bir çok amacı var. İlk olarak asıl sorunun yoksulluk değil zenginlik olduğu gerçeğini gizliyor; küçük bir azınlığın iktidarla birlikte üretim araçlarının çoğunu elinde tuttuğu gerçeğini. Ayrıca sorunu politik değil toplumsal mühendislik meselesine çeviriyor. Dünya Bankası'nın 1970'ten beri yoksulluğu azalt-

mak için yaptığı müdahalelerin neredeyse sistematik olarak başarısızlığa uğraması ile dalga geçenler, gerçek amacı olan isyanı önlemek konusunda çoğunlukla kesin başarı sağladığını dikkate alsalar iyi olur. Bu mükemmel işleyiş 1994'e kadar sürdü.

1994, 170.000 yerel "dayanışma komitesinin" desteğiyle ABD ile yapılan serbest ticaret anlaşması ile üretileceği öngörülen şiddetli toplumsal bozulmanın etkilerini yumuşatmak için tasarlanan Meksika'da Ulusal Dayanışma Programı'nın (PRONOSOL) başlatıldığı zamandı. Zapatistaların isyanına yol açtı. O zamandan beri Dünya Bankası "yoksul halkların otonomisini ve yetkelendirilmesini destekleyen" mikrorediye¹ odaklandı (2001 Dünya Kalkınma Raporu). Kooperatifler, yardımlaşma dernekleri, kısacası toplumsal ve dayanışmacı ekonomi. Aynı rapor diyor ki "yoksul insanların yerel örgütlere mobilizasyonunu teşvik edin ki aynı zamanda o kurumlarda denetleyici olarak rol alabilsin, yerel karar alma süreçlerine katılabilin ve böylece günlük hayatta hukukun üstünlüğünün sağlanması için işbirliği yapsınlar." Yani yerel liderleriyle işbirliği yapıp kendi ağlarımıza dahil edin, muhalif grupları etkisizleştirin, "insan sermayesinin" değerini yükseltin, daha önce emtia do-

¹ Bkz. Zapatistlerin Perspektifinden Ekonomi Politik, Meydan 34. ve 35. sayı

laşımından kaçan her şeyi, marjinal olanları bile doluşıma sokun.

Onbinlerce kooperatifin ve hatta kazanılan fabrikaların bile Argentina Trabaja programına entegre olması Cristina Kirchner'ın 2001 isyanına cevap olarak ayarlanmış karşı isyancı başyapıtıdır. Ondan aşığı kalmamın, Brezilya'nın 2005 yılında 15.000'e varan işletmesi ile kendi Ulusal Dayanışma Ekonomisi Sekreterliğı, yerel kapitalizmin başarı hikayesine parlak biçimde ekleniyor. "Sivil toplumun mobilizasyonu" ve "farklı bir ekonominin" geliştirilmesi Naomi Klein'in safça düşündüğü gibi "şok stratejisine" uygun bir cevap değil, şok mekanizmasının diğer vuruşu. Neoliberalizmin temel unsuru olan şirket-biçimi kooperatiflerle beraber yayılıyor. Yunanistan'da bazı solcuların yaptığı gibi ülkesinde son iki yılda öz yönetimli kooperatiflerin patlamış olmasından aşırı memnun olmamak gerekir. Çünkü Dünya Bankası tam olarak aynı hesabı aynı memnuniyetle yapıyor. Toplumsal ve dayanışma tipinde esnek bir marjinal ekonomik sektörün varlığı politik, dolayısıyla ekonomik, iktidarın merkezileşmesine karşı bir tehdit oluşturmuyor. Hatta onu bütün zorluklardan koruyor. Bu kadar korunaklı bir tamponun arkasında Yunan armatörler, ordu ve ülkenin büyük şirketleri her zamanki işlerine devam edebiliyorlar. Bir miktar milliyetçilik, toplumsal ve dayanışma ekonomisinden bir

dokunuş ve işte sonuç: İsyan biraz daha beklemek zorunda.

Ekonomi “davranışların bilimi” ünvanını ya da hatta “uygulamalı psikoloji” mertebesini iddia etmeden önce ihtiyacın, bu ekonomik yaratığın dünya üzerinde çoğaltılması gerekiyordu. Bu ihtiyaç hali, bu muhtaç emekçi, doğanın yarattığı bir şey değil. Uzun zaman boyunca sadece yaşam şekilleri vardı, ihtiyaçlar değil. İnsan bu dünyanın bir parçasında yaşar ve orada kendini nasıl besleyeceğini, nasıl giyineceğini, eğleneceğini ve başının üstüne bir dam koyacağını bilirdi. İhtiyaçlar tarih içinde kadın ve erkekleri dünyalarından kopararak üretildi. Bunun yağma, sömürü, kapatma ya da kolonizasyon biçimlerinden hangisini aldığı bu bağlamda önemli değil. İhtiyaçlar, ekonominin kopardığı dünyanın karşılığında insana verdiği şeydi. İnkâr etmenin faydası yok, bu ön kabulde başlıyoruz. Fakat eğer komün ihtiyaçlar için sorumluluk almayı içeriyorsa, bu özerklik kaygısından değildir, çünkü bu dünyaya ekonomik bağımlılık, sürekli ezilmenin varoluşsal olduğu kadar politik bir nedenidir.

Komün ihtiyaçlarımızı karşılarken bunu içimizdeki muhtaç olma durumunu yok etme niyetiyle yapar. Bir eksiklik hissedildiğinde yaptığı ilk hareket, o eksiklik her ortaya çıktığında o eksikliği ortadan kaldırmamanın yolunu bulmaktır. Eve ihtiyacı olanlar mı

var? Sadece onlar için bir tane yapmazsın; herkesin kendine hızlıca bir ev yapabileceği bir atölye kurarsın. Toplantı yapmak, oyalanmak ya da eğlenmek için bir yere mi ihtiyaç var? Bir yer işgal edilir ya da inşa edilir ve “komüne dahil olmayanlara” da açılır. Gördüğünüz gibi mesele ihtiyacın bolluğu değil ortadan kaldırılmasıdır, yani kolektif güce katılım dünyaya karşı tek başına olma hissini yok eder. Bunun için hareketin esrikliği yeterli olmaz; araçların bol ve çeşitli olması gereklidir.

Selanik’te işçileri tarafından yeniden işletilmeye başlanan Vio.Me fabrikası² ile, her ne kadar oradan ilham aldıklarını söylediler de, Arjantin’de felaketle sonuçlanan bir dizi çeşitli özyönetim girişimi arasında bir ayrım yapmak gerekir. Farklı olan, fabrikanın tekrar üretime geçmesinin sadece bir alternatif ekonomi girişimi olarak değil, en başından Yunanistan’daki “hareketin” bütün unsurları tarafından desteklenen politik bir direniş olarak yaratılmış olmasıydı. Fayans bağlantı malzemesi üreten bu fabrika dönüştürülerek aynı makinelerle dezenfektan jel üretimine başlandı ve özellikle “hareket” tarafından işletilen dispensarlere gönderildi. Buradaki komünal özellik, hareketin çeşitli kesimlerinin arasındaki yan-

² Bkz. Selanik VIO.MET İşçileri ile Röportaj: Kooperatifleşmeye Doğru, Meydan 3. sayı

kıllardır. Eğer komün “üretiyorsa” bu sadece ikinci derecede önemlidir; “ihtiyaçlarımızı” tatmin ediyorsa bu fazladan bir şeydir çünkü ortak bir yaşam arzusuna ek olarak yapılmıştır; üretilenleri ve ihtiyaçları amaç olarak almadan. Komün, kendi büyümesinin gerektirdiği müttefiklerini bu dünyaya açıkça karşı çıkışında bulacaktır. Ekonomiyi gerçekten krize sokacak olan komünlerin büyümesidir ve bu ciddi olan tek karşı büyümedir.

Anarşist Kütüphane

Meydan Gazetesi
Ekonomiyi Yenmek
Anarşist Ekonomi Tartışmaları (33)
07.04.2020

Bu yazı Meydan Gazetesi'nin 52. sayısında
yayınlanmıştır.

Çeviri: Özgür Oktay

tr.anarchistlibraries.net